

René Balák

Mysterium vitae - Život člověka v rukách člověka 1

Kraków 2012

Obsah

Úvod

1. Bioetika ako nový fenomén vedy
 - 1.1. Historický vývoj a vedecké objavy
 - 1.2. Teritória rozvoja bioetiky
2. Bioetika ako veda
 - 2.1. Definovanie a špecifickosť bioetiky
 - 2.2. Konceptie a modely bioetiky
3. Etické princípy
4. Ethos et legislatio
5. Imago hominis
 - 5.1. Natura humana
 - 5.2. Dignitas humanae
6. Theologia et humanae vitae
 - 6.1. Hodnota a zmysel ľudského života
 - 6.2. Humanae vitae et Evangelium vitae
7. Status ľudského života
 - 7.1. Quaestionis
 - 7.2. Interdisciplinarita - problém argumentácie
 - 7.3. Počiatok ľudského života
 - 7.4. Výhrada totipotenciality embryonálnych buniek
 - 7.5. Temporabilné teórie a rozvojové kritéria
 - 7.6. Afirmácia ľudského života
 - 7.7. Teologický problém animácie

Záver

Primárnym cieľom prvého dielu tejto publikácie je prezentovanie a kritické skúmanie bioetiky, jej vzniku a vývoja, najdôležitejších etických princíпов ako aj ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti, ktoré sú fundamentálnym bodom antropologickej dimenzie tejto bioetickej reflexie. V rámci zohľadnenia kultúrnych špecifik slovenského bioetického priestoru sa v práci bude prezentovať stručný retrospektívny pohľad na historický vývoj bioetiky a na niektoré špecifické problémy vývoja bioetického myslenia v rôznych lokalitách akademického prostredia ale aj mimo neho.

Bioetika ako interdisciplinárna veda sa rozvíja predovšetkým v akademickom prostredí a v špecializovaných vedeckovýskumných centrách, čo bude schematicky prezentované, spolu analýzou niektorých príčin tohto vývoja. Cieľom tejto bioetickej práce je i definovanie a vymedzenie bioetiky, ako vednej disciplíny, pričom sa chce poukázať na jej zvláštne interdisciplinárne špecifiká, ako aj na etické princípy, o ktoré sa opiera. S tým súvisí i analýza divergentných smerov vývoja v bioetike vedúcich k profilácii rôznorodých modelov a koncepcií v bioetike, čomu je vyhradený adekvátny priestor v prvej časti práce. Keďže v bioetike sa veľmi intenzívne prejavuje divergentnosť vedeckých názorov, tak sa analýza bude v druhej kapitole koncentrovať i na najdôležitejšie modely a konceptie, ktoré sú prítomné v bioetike.

Názorová rôznorodosť v niektorých bioetických koncepciách na etickú podstatu bioetických problémov poukazuje na dôležitú rovinu etických princípov ako aj ich interpretácie pre bioetickú dimenziu. Táto dôležitosť etickej principiálnej roviny sa zdôrazňuje najmä v kontexte prítomnej tendencie v bioetike, v ktorej sa človek chce úplne odtrhnúť od etickej dimenzie vo svojom konaní, vidiac svoju slobodu bez spojitosti s etickou dimenziou svojej existencie. Preto je logické, že problematika etických princípov v bioetike je prirodzenou časťou cieľa tejto monografie, lebo bez adekvátneho zohľadnenia, zdôvodnenia a aplikácie týchto princípov sa i bioetika môže stať inštrumentom na ospravedlnenie akéhokoľvek ľudského konania.

Súčasťou reflexie je skúmanie vzťahu medzi etikou a právom, v ktorom sa akcentuje primát etiky pred právom, v kontexte ich súčasnej divergencie, pri zohľadnení ich dôležitosti pre bioetiku. Cieľom kriticky skúmať význam etiky pre oblasť práva v bioetickej sfére, v kontexte rozmáhajúceho sa právneho pozitivizmu, s prihliadnutím na realitu dnešnej doby. Právne normy čoraz častejšie legalizujú také konanie človeka angažujúceho sa v biomedicínskom výskume či v oblasti medicínskej starostlivosti, ktoré je v rozpore s etickými princípmi. Mnoho subjektov považuje právnu rovinu regulácie ľudského konania v bioetickej sfére za dôležitejšiu ako etickú rovinu, ktorá má byť fundamentom pre kreáciu právnych regulácií. Dilema tohto vzťahu medzi etikou a právom sa prejavuje s čoraz väčšou intenzitou a preto je potrebné poukázať na niektoré aspekty tohto vzťahu.

Keďže nemožno ochudobniť túto bioetickú reflexiu o teologický rozmer, tak jedným z cieľov je i teologické zdôvodnenie rešpektu voči ľudskému životu, s prihliadnutím na náuku Magistéria katolíckej cirkvi. S tým súvisí problém argumentácie v bioetike pre jej prirodzený interdisciplinárny charakter, čo sa prejavuje najmä pri chápaní počiatku, statusu ako aj konca ľudského života. Kritická analýza významu ľudskej prirodzenosti pre koncept ľudskej dôstojnosti v bioetike je podstatnou časťou antropologickej dimenzie bioetickej problematiky tejto práce. Veľmi dôležitým cieľom tejto bioetickej reflexie je antropologická dimenzia a jej fundamentálny význam pre bioetiku, najmä však imanentná väzba antropologickej dimenzie na problematiku statusu ľudského života v kontexte ľudskej prirodzenosti. S tým imanentne súvisí koncept ľudskej dôstojnosti, ktorý predstavuje argumentačný fundament nielen pre etickú ale i pre ostatné roviny bioetických problémov. Nemožno antropologickým násilím oddeliť ľudskú osobu od dimenzie morálnosti v spojenej s darom slobody človeka.

Dôležitým cieľom práce nielen prezentácia antropologickej dimenzie ale najmä jej teologickofilozofické zdôvodnenie a jej význam pre bioetiku v kontexte rešpektovania ľudského života samotným človekom, ktorý takto rešpektuje seba samého. Tým sa chce poukázať na potrebnú harmóniu konania ľudskej osoby a jej prirodzenosti ako špecifické vyjadrenie jej dôstojnosti a jej života v biomedicínskej praxi. V tejto časti je vyzdvihnutý najmä teologický aspekt bioetickej reflexie dôstojnosti ľudskej osoby v kontexte komplementárneho doplnenia bežného filozofického nazerania na bioetickú problematiku a jej antropologického fundamentu.

Bioetická reflexia sa v práci cielene koncentruje najmä na status ľudského života v bioetike, ktorý je najpodstatnejším problémom bioetiky vôbec, vzhľadom na kardinálny význam ľudského života pre pochopenie najdôležitejších bioetických problémov dnešnej doby. Ak je jednou z kardinálnych otázok bioetická problematika statusu ľudského života v súčasnej bioetike, ktorá je príčinou názorových turbulencií vo vedeckej ako aj laickej rovine, tak ju nemožno marginalizovať, nakoľko je prirodzeným východiskovým argumentom bioetických diskusií o etických dilemách. Reflexia je zacielená na interdisciplinárny rozmer argumentácie v bioetike ako aj na bioetické skúmanie počiatku ľudského života, pri adekvátnom zohľadnení jeho hodnoty a zmyslu v bioetických diskusiách, v ktorých sa veľmi často stretávajú dve kontradiktórne pozície.

Sekundárnym (z lineárneho hľadiska) cieľom tejto reflexie je kritické skúmanie vybraných aspektov nastolených bioetických problémov, ktoré sú pálčivým bodom vzájomného stretnutia divergentných vedeckých názorov, ktoré sa postupne vyprofilovali v rovine teológie či filozofie, ak ide o zorný uhol bioetickej reflexie. Je to práve duchovná deformácia ľudského myslenia vo filozofickej rovine, ktorá iniciovala aplikovanie často deštruktívnych ideologických konceptov v etickej rovine na oblasť bioetiky. To sa prejavuje i v biomedicínskej praxi, a to nielen vo výskumnej dimenzii ale aj v aplikačnej rovine bioterapie.

Práca sa nekoncentruje len na kritické analyzovanie a chce ponúknuť aj odpovede a riešenia. Preto vzhľadom na ciele tejto práce sa ako najvhodnejšia metóda javí kritická analýza a syntéza s parciálnym využitím metódy komparácie, ktorá však má len subsidiárny charakter pre lepšie vystihnutie podstaty riešených bioetických problémov v argumentačnej rovine.

Použité vedecké a odborné pramene, ktoré sú náboženského a teologického charakteru s prihliadnutím na náuku Magistéria katolíckej cirkvi v bioetickej dimenzii. Druhou skupinou sú vedecké a odborné publikácie filozofického charakteru, špecializačne zamerané na etiku a bioetiku, pričom sa obe skupiny prameňov vzájomne komplementárne dopĺňajú v perspektíve proponovanej syntézy *fides et ratio*. Tretiu skupinu, ktoré má subsidiárny charakter (tým sa nepopiera ich dôležitosť), tvoria vedecké a odborné pramene z oblasti biomedicínskych vied keďže sú nevyhnutnou bázou pre pochopenie biologickej podstaty riešených problémov.

V práci je prítomné metodologické špecifikum, keďže v niektorých častiach práce úplne dominuje teologický zorný uhol nazerania na konkrétny aspekt bioetickej problematiky a v niektorých častiach práce je akoby intenzívnejšie prítomný filozofický aspekt nazerania. Cieľom je využiť ich vzájomnú komplementaritu a poukázať na potrebu komplexného nazerania na ľudský život v duchu pravdy, čiže v jeho prirodzenej a nadprirodzenej perspektíve. Pomocou oboch týchto špecifických zorných uhlov nazerania sa chce poukázať na fakt, že dar života je dôvodom milovať tento život a láska je dôvodom žiť tento život, čo nie je možné bez adekvátneho zohľadnenia významu tých skutočností, ktoré presahujú človeka a súčasne ho inšpirujú k hľadaniu pravdy o najpodstatnejšom zmysle ľudskej existencie.

Pri každom bioetickom probléme prítomná analýza toho, čo možno s dávkou odvahy nazvať sociálnymi a kultúrnymi okolnosťami daného bioetického problému, aby sa lepšie vystihol vývoj myslenia ako aj vedeckého uvažovania v kontexte externých ale aj interných vplyvov na dnešné uvažovanie v bioetike. Čiže ide o poukázanie na neustále meniaci sa kultúrny a sociálny kontext konkrétnej bioetickej problematiky, ktorý logicky môže v jednotlivých prípadoch vykazovať identické aj rozdielne znaky.

Každý problém sa chce aspoň parciálne vnímať ako samostatný okruh, so všetkými aspektmi proponovaného vlastného riešenia. Súčasne každý z týchto okruhov sa svojím obsahom parciálne prekrýva s inými okruhmi všeobecných teoretických či konkrétnych bioetických problémov, ktoré na prvý pohľad spolu zdanlivo nesúvisia. Tým sa chce poukázať na impostáciu jednotlivých aspektov vybraných bioetických problémov (dnes často divergentne chápaných) v ich originalite ako aj na ich imanentné vzájomné prepojenie s normatívnou rovinou bioetiky v kontexte adekvátneho pochopenia daru slobody človeka.

Centrálnym kruhom, v ktorom sa konvergentne stretávajú všetky kriticky skúmané bioetické problémy, sám slobodný človek ako nositeľ ľudskej dôstojnosti, bázujúcej na vznešenom *Imago Dei*. Antropologický fundament sa stáva v bioetike jediným univerzálnym bodom, v ktorom sa prirodzene stretávajú špecifické vedecké výskumné analýzy problémov, na základe ktorých je možné pravdivo pochopiť ich bioetickú podstatu, a tak adekvátne pristupovať k ich riešeniu bez toho, aby sa opomenula vznešená dôstojnosť človeka a teda

ľudského života. Tým sa chce naznačiť bytosťný rešpekt voči fundamentálnej rovine integrálneho racionálneho poznania vo vede ako aj bytosťný rešpekt voči transcendentnej rovine, ktorá presahuje v niektorých aspektoch racionálnu rovinu ľudského rozumu v kontexte vzájomnej komplementarity.